

3 november 2025

Plenair deel

Het symposium LEGrO, met Jetse Goris als dagvoorzitter, werd afgetrapt met een introductie door wethouder Manouska Molema. Zij benadrukte de noodzaak om in te grijpen op de gezonde leefomgeving en de shift te maken naar preventie. Deze aanpak moet worden geborgd voor de toekomst, waarbij de aankomende gezondheidsstop in november een moment is om gezondheidsbevordering centraal te zetten in plaats van alleen ziekte te bestrijden.

Vervolgens blikte projectleider Daphne Wiebing terug op vier jaar LEGrO. In deze periode is een krachtig leernetwerk ontstaan waarin kennis en praktijk dicht bij elkaar zijn gebracht. Haar oproep was om op deze ingeslagen weg voort te bouwen en vooral te blijven luisteren naar elkaar.

De verdieping kwam in een reeks presentaties over specifieke thema's. Nynke Smidt schetste hoe de ongezonde voedselomgeving, vol reclame voor producten buiten de Schijf van Vijf, heeft bijgedragen aan een obesitas-epidemie. Haar advies aan gemeenten is: geef het goede voorbeeld, ga het gesprek aan en maak burgers bewust van hun eigen rol.

Ook de beweegomgeving verdient aandacht, zo stelde Jeanette Nijkamp. Een groot deel van de bevolking haalt de beweegnorm niet, terwijl de inrichting van de omgeving beweging kan stimuleren. Van projecten zoals sportpark De Langeleegte in Veendam leerden we dat het cruciaal is om in te spelen op alle kansen en bewoners vanaf het begin te betrekken.

Fennie Munneke sprak over de roekomgeving en waarschuwde voor een nieuwe rookepidemie onder jongeren. Alleen regels en borden zijn niet effectief; je moet jongeren bereiken met campagnes en gesprekken die hen raken. De boodschap is duidelijk: begin morgen, want kleine stappen vormen samen een grote stap.

De complexiteit van deze vraagstukken werd verder uitgediept door Frank van Lenthe. Hij betoogde dat we moeten stoppen met het focussen op losse elementen en in plaats daarvan naar het hele systeem moeten kijken. Verschillende elementen zoals het Action Scales model en feedback loops werden benoemd. Alleen door te begrijpen hoe de onderliggende dynamiek werkt en elementen elkaar versterken, kunnen we op de lange termijn verandering teweegbrengen. Er is een paradigma shift hierop nodig.

Coosje Dijkstra sloot hierop aan door systeemdenken naar de praktijk te vertalen. Het is geen extra tool, maar een fundamenteel andere manier van kijken en samenwerken, gericht op dieperliggende patronen. Dit is een uitdagend 'work in progress' zonder vast stappenplan, dat vaak botst met bestaande structuren en waarvoor veel meer tijd nodig is dan doorgaans in de onderzoek financiering wordt ingezet. Er is behoefte aan speelruimte om daarin met de verschillende belanghebbenden samen te kunnen werken en om elkaar beter te leren kennen.

Afsluiting, paneldiscussie

Tijdens de afsluitende paneldiscussie werd de vertaalslag gemaakt naar Groningen. De conclusie was dat een gezondere leefomgeving een samenspel vereist binnen het hele systeem. De sleutel ligt in het aansluiten bij wat er al leeft onder bewoners, het wegnemen van drempels en het creëren van vertrouwen en ruimte – bijvoorbeeld door minder te monitoren en meer ruimte voor initiatief te geven. Betere samenwerking leidt uiteindelijk tot minder weerstand en meer resultaat.

- Lange termijn keuzes zijn belangrijk
- Samenwerking tussen bewoners en 'het systeem'.
- Ga naar de context toe. Wees nieuwsgierig. Talenten en behoeften verbinden is belangrijk. De bewoners hebben nodig dat er vertrouwen is, niet dat iemand kruisjes afvinkt en kpi's afcheckt. Natuurlijk zijn er kaders en moet er verantwoording worden afgelegd, maar vertrouwen en ruimte is ook nodig. Een ongezonde omgeving is een maatschappelijk probleem.
- Het lokale gezondheidsbeleid is soms nog generiek, collectief. Preventie voor iedereen.
- Gezondheid gaat niet alleen over zorg maar over individuen en de omgeving.
- Wat kan ik doen vanuit mijn rol, zonder het te willen overnemen, oplossen, dan kunnen we hele mooie stappen zetten.

Workshop 1. Groene schoolpleinen

Inhoud: Het vergroenen van schoolpleinen staat momenteel volop in de belangstelling. Groene schoolpleinen kunnen bijdragen aan meer beweging en een betere gezondheid van kinderen, maar bij het vergroenen doen zich ook diverse knelpunten en dilemma's voor. Daarom verkennen we in deze workshop met elkaar wat er nodig is om dit succesvol aan te pakken.

De aanleiding is dat er steeds minder buiten gespeeld wordt. Overgewicht onder kinderen gaat juist omhoog. Schoolpleinen zijn populaire speelplaatsen, groene pleinen bieden nog meer (gezondheids)voordelen.

Er worden veel nieuwe IKC's gebouwd, veel door basisscholen die zich samenvoegen tot nieuwe IKC's. Nieuwe pleinen kunnen hierbij worden gebouwd in fasen. Fase 1: wat nog goed is van de bestaande/oude scholen naar het nieuwe plein van samengestelde scholen. Fase 2: vergroenen. Van de speelcultuur 'hard, harder, hardst' naar samen spelen. Verrijking van pleinen heeft directe invloed op het speelgedrag van kinderen en daarmee ook directe gevolgen in de klas.

Bij het veranderen van pleinen zouden we niet alleen maar moeten denken aan nieuwe, dure toestellen, maar vooral aan "wat deed u vroeger in het bos?". Een rommelhok of stokken zijn ook verrijking en hebben niet zulke hoge kosten. Gebruik van de pleinen voor de komende 30 jaar inrichten. Denk dus ook niet alleen aan vergroenen, ook aan verrijken.

Betrek kinderen bij het ontwerpen van een nieuw plein om kapotmaken te voorkomen, zo blijft het een toegankelijke speelplaats, ook na schooltijd en in het weekend. Ieder plein is anders, ze sluiten aan bij de visie van scholen.

Niet alleen het willen van een groen plein is belangrijk, maar het is belangrijk dat je de juiste persoon kan vinden, expertise, visie, en vooral een duidelijk plan zijn belangrijk. Hierbij wordt het voorbeeld van een sponsorloop genoemd, er wordt met het opgehaalde geld een nieuwe schommel gekocht die vervolgens niet aansluit bij de daadwerkelijke behoefte.

Vaak wordt er gewerkt met een architect, maar kijken zij wel vanuit het kind? Hebben ze verstand van de visie van de school én van hoe kinderen spelen? Er moet een plan zijn, een plein dat 30 jaar vooruit kan. Een architect bepaalt vaak ook de buitenruimte. Wanneer gemeentes opdracht geven, moeten ze goed kijken met wie ze dat doen.

Wat kunnen aanwezige organisaties doen om ervoor te zorgen dat alle schoolpleinen groener worden? Je moet oog hebben voor beperkingen en uitdagingen, maar het is ook belangrijk dat je alle neuzen dezelfde kant op hebt. De juiste partners zoeken.

Een plein kost ~2 ton. Wat kunnen gemeenten daaraan bijdragen? Cofinanciering en vooral laten zien dat je het belangrijk vindt.

Niet eerst het gebouw en dan het plein ontwerpen, maar dit samen ontwerpen. Binnen ieder bestuur moet je hier gewoon een aanspreekpunt voor hebben! De school is autonoom, dat moet in goede banen geleid worden door bijv. een adviseur.

De succesfactor maakt dat scholen willen meewerken aan vergroenen/verrijken van pleinen.

Conclusie

Wat zijn kleine dingen die nu gerealiseerd kunnen worden? Werken in fasen, vooral een plan hebben en dit plan opknippen in delen. Denk ook aan kleine stapjes zoals het planten van één boom. Het allerbelangrijkste is telkens het plan opknippen.

Biodiversiteit verhogen op scholen is ook zeker een kans. Betrek ook zeker ouders erbij.

Workshop 2. Dorpsondersteuner

De deelnemers kwamen uit verschillende hoeken: gemeenten, welzijnsorganisaties, onderwijs, zelfstandigen en studenten. De verwachtingen liepen uiteen van praktische afbakening en kennisdeling tot het aantonen van de waarde van dorpsondersteuning en inzicht krijgen in de rol van de dorpsondersteuner.

Wat is een dorpsondersteuner?

- De dorpsondersteuner komt voort uit bewonersinitiatieven, niet vanuit zorgorganisaties.
- De dorpsondersteuner verbindt bewoners met professionele instanties en helpt bij praktische en sociale vragen die niet altijd zorg gerelateerd zijn.
- Hij of zij werkt dienend aan het dorp/bewoner, vanuit vertrouwen, nabijheid en flexibiliteit.
- Niet elke hulpvraag is een zorgvraag. De dorpsondersteuner voorkomt ook dat alles via het zorgsysteem loopt.
- De taken zijn beperkt maar groeiend, waardoor rolafbakening belangrijk is.
- Werkgeverschap verschilt: sommige dorpsondersteuners zijn in dienst van dorpscoöperaties, anderen van gemeenten of welzijnsorganisaties.
- Een nieuwe trend is het werken in duo's: één dorpsondersteuner richt zich meer op de gemeenschap, de ander meer op de samenwerking met systeemorganisaties.

Verskil met gebiedsondersteuners

- Gebiedsondersteuner is vaak kartrekker en verbinder van vrijwilligers.
- Dorpsondersteuner legt verantwoordelijkheid terug bij het dorp en stimuleert zelfredzaamheid.
- Beide rollen vullen elkaar aan, maar vragen om duidelijke afstemming.

Belang van contact

- Het duurt gemiddeld zeven ontmoetingen voordat iemand een hulpvraag durft te stellen.
- De dorpsondersteuner zoekt actief contact (bijvoorbeeld door in het dorp aanwezig te zijn of rond te fietsen) en biedt een veilige basisstructuur.
- De dorpsondersteuner staat naast de inwoner, niet erboven. Waar een hulpverlener zoekt naar oplossingen, vraagt de dorpsondersteuner: *“Wat heb jij nodig?”* Zo ontstaat ruimte om de echte vraag te vinden.

Voorbeelden en koppeling met onderwijs

- Plaats de Wereld werd genoemd als voorbeeld van een inclusieve leer- en ontmoetingsplek, mogelijk ook geschikt als opleidingsplek voor dorpsondersteuners.
- Noordbroek werd genoemd als voorbeeld van een bewonersinitiatief die momenteel onderzoeken of zij een dorpsondersteuner in dienst kunnen nemen van de gemeenschap.
- Studenten zagen kansen rond thema's als eenzaamheid en voeding.
- Er werd geopperd om te werken aan een modulaire opleiding tot dorpsondersteuner.

Dorpsondersteuner (ronde 2)

Titel: De dorpsondersteuner: van landelijke trend naar lokale maatschappelijke winst.

Spreker/ workshopleider: Kirsten van Spronsen, coördinator Nederland Zorgt voor Elkaar en Daphne Wiebing, projectleider LEGrO, regionaal ondersteuner NLZVE.

Datum/tijd: 03/11/2015 - 15:30

Inhoud: De vraag naar een verbinder tussen informele en formele zorg, vraag en aanbod in de gemeenschap, groeit. Dit maakt de rol van de dorps- of buurtondersteuner steeds belangrijker. In deze workshop gaan we met elkaar in gesprek over de waarde die deze verbinder oplevert en hoe we deze lokaal kunnen versterken.

Veel deelnemers vragen zich af: "Wat bieden dorpsondersteuners, wat is een dorpsondersteuner eigenlijk, wat doen ze, wat kunnen wij ermee en waar komt diegene vandaan?"

Een dorpsondersteuner is een vaste kracht die bekend en aanspreekbaar is in het dorp, waar mensen even bij terecht kunnen. Diegene coördineert, houdt alles bij elkaar en heeft zicht op de verschillende zaken die spelen. Biedt continuïteit en verbinding. Ook is

de dorpsondersteuner altijd zelf bereid om in te springen waar nodig. Een buurtondersteuner wordt ook wel 'buurtverbinder' genoemd, omdat deze de bestaande talenten en behoeften binnen het dorp verbindt. Dorpsondersteuner is niet alleen activeringswerk maar ook verbinder tussen bewoners, vrijwilligers, sociaal werk, etc. Dat wat er al is, wordt verbonden met wat er leeft in het dorp. Doordat de ondersteuner continu aanwezig is, ontstaat de vertrouwensband die zeer belangrijk is voordat bewoners met een hulpvraag komen. In een hulpvraag zit misschien ook wel iets te brengen. Er zit altijd wederkerigheid in een hulpvraag, ga het gesprek daarover aan.

Er wordt genoemd dat het iemand uit het dorp zou moeten zijn en dat diegene de mentaliteit moet begrijpen, maar toch moet iemand ook een bepaalde afstand hebben om keuzes te kunnen maken. Als tegenargument wordt er genoemd dat een dorpsondersteuner een 'OEN' moet zijn (open, eerlijk en nieuwsgierig) en dan niet per sé de mentaliteit hoeft te begrijpen. Er wordt genoemd dat eigen regie als dorp en een bepaalde vrijheid belangrijk zijn. De dorpsondersteuner zou een onafhankelijke persoon moeten zijn, niet een verlengstuk van de gemeente. Toch zijn collega's, intervisie en enige kennis van de bestaande kaders en regels ook belangrijk. Voor dorpsondersteuners is het belangrijk dat de relatie tussen bewoners en gemeente/eerstelijns goed is. Spreek binnen een dorp niet van "vrijwilligers" maar van "betrokken bewoners" (vanuit passie en interesse), dan krijg je eigenaarschap.

Conclusie

Het is heel persoonsafhankelijk of een gemeenschap iemand uit het dorp of van buitenaf wil als dorpsondersteuner. Belangeloosheid onder ondersteuners is belangrijk. Als een dorpsondersteuner een verlengstuk is vanuit de gemeente verlies je die belangeloosheid. Bepaalde vaardigheden zijn ook belangrijk, iemand moet weten hoe diegene zich moet verhouden als dorpsondersteuner.

Wat heel belangrijk is binnen een gemeenschap; een dorpsondersteuner kan pas verbinden als er een gemeenschap is, dat kan alleen als er een ontmoeting is. Belangrijk dat ontmoeten gestimuleerd wordt en dat er vrijheid en flexibiliteit is zodat de gemeenschap eigenaarschap kan nemen, zodat er nog iets kan worden ingericht. Een andere belangrijke manier om te verbinden is eten, dat is een beginsel van ontmoeten en initiatieven. Samen koken, mét elkaar. Hoe kun je daar een manier in vinden? Dit is een mooi punt voor de aanwezige diëtisten, fysiotherapeuten et cetera. Haak ook eens aan bij het Gronings feestmaal, zij hebben alle initiatieven in kaart gebracht.

Workshop 3. Voedselomgeving

Kernpunten van de workshop

- **Voedselomgeving en gezondheid:** Er is een duidelijke relatie tussen chronische ziekten en leefstijl, waarbij voeding een centrale rol speelt. De huidige voedselomgeving stimuleert ongezond gedrag door overvloedige beschikbaarheid van sterk bewerkte producten.
- **Verantwoordelijkheid en systeemdenken:** Gezond gedrag wordt vaak als individuele verantwoordelijkheid gezien, terwijl de omgeving een grote invloed heeft. Er is geen enkele schuldige; het probleem is systemisch en vraagt om een transitie in het hele voedselsysteem.
- **Ultra bewerkt voedsel:** Meer dan de helft van de calorieën komt uit sterk bewerkte producten met weinig voedingswaarde. Dit leidt tot tekorten aan essentiële nutriënten zoals vezels, vitamines en mineralen.
- **Transitiebenadering:** Er is een pleidooi voor systeemverandering in plaats van innovatie binnen het bestaande systeem. Transities verlopen in fases: urgentie, onderzoek, experimenten, coördinatie en uiteindelijk een nieuw normaal.
- **Praktische initiatieven:** Voorbeelden van lokale acties zijn het gezonder maken van schoolkantines, subsidies voor gezonde voedselinitiatieven, en het betrekken van kinderen bij voedselproductie en -consumptie.

Workshopleider Jan Buining opende met theorie over dat preventiebeleid te veel gericht is op het individu, terwijl de werkelijke verandering moet komen van een aanpassing van het voedselaanbod. Gedragsverandering begint weliswaar bij discipline, maar houdt alleen stand als de omgeving gezondere keuzes mogelijk maakt.

De kern van het probleem ligt bij Ultra bewerkte Ingrediënten (UPI's). Deze producten leiden tot een verarming van de voedingswaarde, metabole ontregeling en minder verzadiging, waardoor mensen meer eten. De oplossing is een transitie naar een gezonder aanbod, waarbij het ongezonde langzaam wordt afgebouwd en het gezonde wordt opgebouwd. Dit moet gefaseerd en samen met de sector gebeuren, zodat er ook voor bedrijven een toekomst is.

Tijdens een groepsgesprekken werd de rol van verschillende partijen verkend:

- Onderzoekers moeten zich afvragen of de juiste onderzoeksvragen worden gesteld om deze transitie te ondersteunen.
- De overheid kan de urgentie aangeven en de voedselomgeving in kaart brengen, waarbij de Omgevingswet een mogelijk instrument is.
- Andere groepen zoals zorgmedewerkers en scholen staan voor de uitdaging om gezond aanbod ook betaalbaar en aantrekkelijk te maken. Een grote hobbel is het gebrek aan urgentiegevoel en bewustwording bij de doelgroep zelf.

Key take aways

1. Richt je niet alleen op de keuze van de consument, maar verander vooral het voedselaanbod zelf.
2. Ultra bewerkt voedsel is een groot probleem - het verzadigt slecht en is ongezond.
3. Iedereen heeft een rol: van overheid tot scholen, we moeten samenwerken om gezond eten de makkelijke keuze te maken.

Workshop 4. Vereniging Groninger Dorpen

In deze workshop ontdekten deelnemers over hoe kleinschalige initiatieven tot grote gezondheidswinst leiden. Workshopleider Marian Beltman (Adviseur Zorgzame dorpen) en vrijwilliger uit Wagenborgen namen deelnemers mee aan de hand van pakkende voorbeelden, zoals Combi gym in Lang Leve Kolham en Wandelgroepen in Wagenborgen en een beweegtuintje in Nieuwe Pekela. In deze praktische workshop leerden we samen hoe we deze opzet in eigen dorp of wijk kunt toepassen.

Workshop 5. Wetgeving over voedsel

Kernpunten van de workshop

- **Doel van de workshop:** Verkennen hoe juridische instrumenten kunnen bijdragen aan een gezondere voedselomgeving. De sessie is onderdeel van het Aletta-project, dat onderzoek, beleid en praktijk verbindt.
- **Whitepaper en project:** Er wordt gewerkt aan een White paper over gezonde voedselomgevingen en een juridisch handreiking voor gemeenten, gericht op thema's als luchtkwaliteit, reclame en bewegen.
- **Rechtsgebieden:** Gezondheid en voedselomgeving raken aan meerdere rechtsgebieden:
  - **Bestuursrecht** (Omgevingswet)
  - **Grondrechten en mensenrechten**
  - **Privaatrecht**
  - **Strafrecht** (bijvoorbeeld bij voedsel fraude)
  - **Internationale verdragen** (zoals het Kinderrechtenverdrag)
- **Complexiteit en kansen:** De juridische benadering is complex door de overlap van rechtsgebieden, maar biedt ook kansen om via verschillende routes de voedselomgeving gezonder te maken.
- **Voorbeelden uit de praktijk:**

- **Wageningen:** Reclameverbod voor ongezonde voeding in bushokjes.
- **Amsterdam:** Horecabeleid gericht op gezondheid.
- **Almere:** (Niet doorgevoerd) voorstel om standplaatsvergunningen te beperken op basis van volksgezondheid, zoals geen oliebollenkraam bij scholen of ziekenhuizen.
- **Interactieve opdracht:** Deelnemers gingen in groepjes aan de slag met casussen om te verkennen hoe juridische instrumenten lokaal kunnen worden ingezet.

Deze workshop, verzorgd door de Aletta Jacobs School of Public Health (Ebrien den Engelsman en Jip van Beilen), draaide om de vraag hoe wet- en regelgeving ingezet kunnen worden voor een gezonde voedselomgeving. Het recht biedt een complex maar krachtig kader, waarbij verschillende rechtsgebieden zoals het omgevingsrecht, bestuursrecht en gezondheidsrecht samen moeten worden bekeken om kansen te benutten.

Aan de hand van twee casussen werden praktische mogelijkheden verkend. De casus reclame liet zien dat een verbod op reclame in bushokjes, vanuit het oogpunt van bijvoorbeeld duurzaamheid, een indirect positief effect kan hebben op de voedselomgeving door minder prikkels voor ongezond eten. Uit de casus horeca bleek dat gemeenten via de Omgevingswet het type horeca in een gebied kunnen sturen om de sfeer en het nachtleven te beïnvloeden. Dit biedt kansen voor volksgezondheid, maar is lastig in kleine plaatsen en richt zich alleen op horeca, niet andere voedselaanbieders. Een kans is om horecatypen nationaal vast te leggen en gezondheid in een eventuele Voedselwet op te nemen.

Key take aways

1. Gebruik bestaande wetten op een slimme manier om gezonder eten te stimuleren, zonder mensen het gevoel te geven dat ze worden betutteld.
2. Je kunt gezondheid indirect verbeteren, bijvoorbeeld door reclame voor ongezonde producten aan te pakken via regels over duurzaamheid.
3. Er is meer landelijke samenwerking nodig, zoals duidelijke afspraken over soorten horeca en gezondheidseisen in wetgeving.

Workshop 6. Rookomgeving: De toekomst van roken, vaperen en stress op middelbare scholen

Begeleiding: Emma Toussaint en Fennie Munneke, GGD Groningen

Aantal deelnemers: ronde 1: 5 | ronde 2: 4

Inleiding

In deze workshop gingen deelnemers in gesprek over het rook- en vapegebruik onder jongeren, een thema dat de laatste jaren opnieuw urgentie heeft gekregen. Waar het aantal rokende jongeren jarenlang afnam, laat de opkomst van de vape een omgekeerde trend zien. De workshop werd begeleid door **Emma Toussaint** en **Fennie Munneke** van de GGD Groningen en bood ruimte voor kennisdeling, reflectie en het ontwikkelen van nieuwe ideeën voor lokale aanpakken.

Cijfers, inzichten en jongerenperspectief

Fennie Munneke opende de workshop met een korte toelichting op de huidige cijfers:

“Bijna 70 procent van de jongeren die vaperen, stapt uiteindelijk over naar roken.”

Hoewel er in het verleden grote successen zijn geboekt in het terugdringen van het aantal rokende jongeren, is de vape – mede door sociale media en gemakkelijke verkrijgbaarheid – een nieuw en hardnekkig probleem geworden.

Emma Toussaint presenteerde de ervaringen uit de **Gezonde Huiskamer**, een mobiele bus waarmee de GGD in Noord-Nederland met jongeren in gesprek gaat over gezondheid. In gesprekken met middelbare scholieren over roken en vaperen kwamen de volgende thema's naar voren:

- **Normalisering van vaperen:** jongeren zien vaperen niet als roken; het is 'iets anders'.
- **Gemakkelijke toegang:** verkoop vindt plaats op school, via Snapchat of zelfs via ouders.
- **Rol van ouders:** sommige ouders kopen bewust vapes voor hun kinderen.
- **Lange termijnrisico's overtuigen niet:** jongeren hechten meer waarde aan directe effecten, zoals geld besparen of beter kunnen sporten.
- **Scepsis over rookvrije campagnes:** rookvrije tegels of rookverboden worden als 'zinloos' ervaren.

Jongeren gaven ook zelf adviezen om het probleem aan te pakken, waaronder:

1. Financiële maatregelen (hogere prijzen, minder beschikbaarheid);
2. Voorlichting en bewustwording (gericht op korte termijn);
3. Beter handhaving en controle;
4. Preventie van groepsdruk;
5. Media-aanpak en rookvrije zones.

Ronde 1

In de eerste werkronde werd met vijf deelnemers verkend hoe de opgedane inzichten kunnen worden vertaald naar concrete actie in de lokale praktijk. Deelnemers spraken

over het belang van samenwerking tussen scholen, gemeenten, jeugdwerk en ouders, en over de vraag wat wél werkt in de aanpak van rook- en vapegebruik.

Er werd gewerkt met het actiecanvas, een hulpmiddel om ideeën te structureren aan de hand van de vragen *wie, wat, hoe en waar*. Deelnemers dachten na over interne en externe stakeholders, over de benodigde middelen en over de boodschap die jongeren werkelijk raakt. Daarbij stond steeds centraal dat een effectieve interventie begint bij het kennen van de doelgroep en hun leefwereld.

Voorbeeld uit Noordbroek

Een deelnemer deelde een inspirerend praktijkvoorbeeld uit Noordbroek. Daar was sprake van overlast, vernieling en pestgedrag door jongeren. In plaats van extra handhaving werd gekozen voor verbinding en samenwerking.

Wie waren betrokken: de jeugdwerker, dorpsadviesraad, wijkagent, vrijwilligers van de dorpsvereniging, ouders en de jongeren zelf.

Wat werd gedaan: er kwamen gesprekken in kleine groepen, waarin men samen besprak wat wel en niet werkte. Een van de initiatieven was het aanleggen van een pluktuin op de plek waar eerder overlast was.

Resultaat: de tuin werd een middel voor saamhorigheid en “noaberschap”. Jongeren en volwassenen kwamen opnieuw met elkaar in contact; de overlast verminderde en het jongerencentrum kon weer open.

De belangrijkste les: “Niet groot oppakken als gemeente, maar lokaal doen wat werkt.”

Het voorbeeld illustreert hoe een kleinschalige en op vertrouwen gebaseerde aanpak kan leiden tot gedragsverandering en meer sociale samenhang. De discussie maakte duidelijk dat samenwerking tussen formele en informele netwerken: scholen, jeugdwerkers, ouders, politie, dorpsraden, essentieel is. De sleutel ligt in het opbouwen van vertrouwen, het kennen van de jongeren persoonlijk, en het organiseren van betekenisvolle activiteiten waarin jongeren iets kunnen bijdragen aan hun omgeving.

Ronde 2

In de tweede ronde gingen vier deelnemers verder in op de thematiek. De kleinere groep(en) bood ruimte voor verdieping en reflectie.

Een belangrijk onderwerp was de verleiding van jongeren:

- Op het Dollard College werd opgemerkt dat *dealers op school* een belangrijke rol spelen in de verspreiding van vapes: “Iedereen doet het, de drempel is heel laag.”
- Veel jongeren weten niet dat *vapevrij* ook onder *rookvrij* valt. Campagne-uitingen worden nauwelijks herkend of begrepen.
- De zichtbaarheid van vaperen is laag, omdat het geen geur afgeeft. Daardoor is het voor ouders en leraren moeilijker te signaleren.
-

Een deelnemer vatte het treffend samen: Je kunt bij vaperen niet zeggen dat je stinkt. Dus dat probleem heb je ook niet meer.

Daarnaast werd gesproken over sociale normen: jongeren die niet roken of vaperen hechten veel waarde aan de mening van hun omgeving. Wethouder Molema sloot kort aan en vroeg of jongeren zelf hadden geopperd om “niet-rokers juist stoer te maken”. Dat bleek niet het geval, maar de groep vond het wel een kansrijke richting, vergelijkbaar met hoe alcoholpreventiecampagnes positieve rolmodellen gebruiken.

Jongerenparticipatie en ouders

De groep benadrukte het belang van jongerenparticipatie en ouderbetrokkenheid. Een deelnemer met veel jongerencontact, deelde: “Ik hoor vaak van jongeren: er wordt toch niet naar ons geluisterd. Als we echt willen dat het werkt, moeten we ze zelf laten meedenken en meedoen.”

Er werd gepleit voor een positieve en inclusieve benadering, waarin ook jongeren zonder problemen een rol hebben.

Actiecanvas: “Organiseer meer leuke activiteiten voor jongeren”

Op basis van de discussie werd gewerkt met het actiecanvas. De kern van het uitgewerkte idee was dat het stimuleren van leuke, positieve en verbindende activiteiten voor jongeren kan helpen om ongezond gedrag zoals roken en vaperen te verminderen.

Wie?

- Scholen
- Jongerenwerkers
- Jongeren zelf
- Cultuur- en sportorganisaties
- Ouders en vrijwilligers
- Gemeenten en buurtinitiatieven

Wat, hoe en waar?

- **Betrek jongeren actief** bij het organiseren van activiteiten – van idee tot uitvoering.
- **Creëer ontmoetingsplekken** waar jongeren samenkomen, ook als ze geen problemen hebben.
- **Bied alternatieven** voor roken en vaperen via muziek, sport, cultuur, spel of schoolprojecten.
- **Werk samen met ouders en lokale sleutelfiguren** (zoals jeugdwerkers of coaches).
- **Gebruik lokale en online kanalen** voor communicatie en werving.

- **Focus op korte termijneffecten:** plezier, geld besparen, conditie, samen dingen doen.
- **Benader jongeren positief:** laat zien wat wél kan, in plaats van wat niet mag.

Deelnemers vonden het belangrijk dat interventies aansluiten bij de **belevingswereld van jongeren**, ruimte laten voor hun eigen initiatief, en rekening houden met culturele diversiteit.

Opbrengsten, lessen en beleidsrelevantie

De workshop leverde inzichten op die beleidsmakers, scholen en gemeenten kunnen gebruiken:

1. **Betrek jongeren vanaf het begin** bij het ontwerpen van interventies.
2. **Werk lokaal en kleinschalig:** maatwerk werkt beter dan top-down beleid.
3. **Gebruik korte termijn voordelen** als motivatie (geld, gezondheid, plezier).
4. **Versterk ouderbetrokkenheid** – zij spelen vaak een grotere rol dan gedacht.
5. **Maak niet-vapen de sociale norm**, met positieve voorbeelden en rolmodellen.
6. **Verbind preventie aan positieve activiteiten:** ontmoeting, sport, cultuur en creativiteit.

De aanwezigheid van wethouder Molema maakte duidelijk dat het onderwerp leeft op bestuurlijk niveau. Het benadrukte ook de waarde van deze bijeenkomsten voor het beïnvloeden van beleid en het vergroten van draagvlak binnen gemeenten.

De workshop was niet alleen een inhoudelijke sessie, maar ook een oefening in samen leren, verbinding leggen en samen handelen.

Conclusie

De gecombineerde opbrengsten van beide workshoprondes laten zien dat een rookvrije generatie niet alleen draait om regels en verboden, maar vooral om vertrouwen, samenwerking en positieve alternatieven. Door jongeren en hun omgeving actief te betrekken en lokaal te werken aan ontmoeting, kan de sociale norm langzaam verschuiven van ‘roken hoort erbij’ naar ‘rookvrij is normaal’

Workshop 7. GO! Methodiek: van plan naar uitvoering

GO! Methodiek (ronde 1)

Mirjam Sevinga introduceerde de methodiek aan de hand van de RIVM website waarin alle stappen mooi staan toegelicht. Zij deelde haar ervaringen van de toepassing ervan in Aduard. Wat opviel in de levendige discussie met veel van de deelnemers was dat het perspectief van waaruit een betrokkene vertrekt bepaalt hoe de methodiek wordt gezien en ervaren.

Start iemand vanuit het bewonersperspectief, dan is de perceptie van gemeentelijke kaders anders dan wanneer men meer betrokkenheid heeft bij de cijfers en data. Door hierover in gesprek te gaan blijkt dat er wel veel wederzijds begrip is, maar dat het helder houden van deze zienswijzen een belangrijk onderdeel is bij het toepassen van de methodiek.

Een brede blik vanuit bewoners meekrijgen blijkt in de praktijk vaak een uitdaging, omdat er in de praktijk vaak ook een ons-kent-ons sfeer is of dat bepaalde mensen veel meer stem lijken te hebben. Tot slot de oproep om vooral ook de basiswet aan indicatoren voor de leefomgeving te gebruiken (o.a. [Gebiedscheck Gezonde Leefomgeving | Gids Gezonde Leefomgeving](#)). Slotconclusie was dat als de kaders waarbinnen er gewerkt kan worden bij iedereen duidelijk zijn, er veel ruimte wordt ervaren om elkaar te vinden en samen te werken aan het verbeteren van de leefomgeving in dorp of wijk.

Bewonersbetrokkenheid bij de inrichting van de gezonde leefomgeving

Begeleiding: Mirjam Sevinga | **Aantal deelnemers:** ongeveer 8 deelnemers.

Verslaglegging: Zinzi Pardoel (ronde 2)

Inleiding

De *GO! Methodiek* is ontwikkeld door regionale, lokale en nationale partners, waaronder gemeenten, GGD'en, de Hanzehogeschool en het RIVM, om inwoners niet alleen te betrekken bij het maken van plannen voor een gezonde leefomgeving, maar ook bij de daadwerkelijke uitvoering daarvan.

Tijdens de workshop gaf Mirjam een overzicht van de methode, die zich specifiek richt op dorpen en kleinere kernen in Noord-Nederland. Ze illustreerde de aanpak met praktijkvoorbeelden uit het Westerkwartier, waar de methodiek in samenwerking met bewoners, studenten en beleidsmakers is toegepast.

Deelnemers kregen inzicht in de zes stappen van de methode, maar er was ook ruimte voor vragen, reflectie en uitwisseling van ervaringen. De workshop bood daarmee zowel praktische handvatten als een eerlijke kijk op wat er in de praktijk goed en minder goed werkt bij bewonersparticipatie.

De GO! methodiek: zes stappen van plan naar uitvoering

De GO! methodiek is een stapsgewijze, cyclische aanpak die gemeenten helpt om samen met bewoners een gezondere leefomgeving te realiseren. De informatie is gebaseerd op de toelichting van Mirjam tijdens de workshop en de officiële beschrijving op de [RIVM-website](#).

Stap 1: context en beleid in kaart brengen

De eerste stap draait om het in kaart brengen van bestaand beleid, lopende initiatieven en betrokken partijen.

Mirjam: “We beginnen niet met wat bewoners willen, maar met: wat is er al? En hoe past dit in het beleid en de visie van de gemeente?”

In het Westerkwartier werd een consortium gevormd van gemeente, GGD, Hanzehogeschool, RIVM en studenten. Deelnemers vroegen hier hoe de samenwerking concreet werd opgestart. Mirjam gaf aan dat dit begon met bestuurlijke steun: “De wethouder moet letterlijk tekenen voor betrokkenheid, anders blijft het een projectje aan de zijkant. Een deelnemer vroeg of er vooraf al budget gereserveerd moet zijn. Mirjam antwoordde dat dit wenselijk is, maar zelden volledig duidelijk is: “Het is anders dan een standaard investeringsproject. Je weet dat het iets oplevert, maar niet exact wat of hoeveel.”

Stap 2: dorpsprofiel en cijfers verzamelen

Vervolgens worden data en lokale kennis gecombineerd tot een dorpsprofiel: wie wonen er, wat zijn de gezondheidsindicatoren, en wat typeert het dorp? Mirjam benadrukte dat cijfers slechts een vertrekpunt zijn: “Cijfers zeggen niet alles. De verhalen van bewoners zijn minstens zo belangrijk.” In de discussie vroegen deelnemers hoe uitgebreid zo’n profiel moet zijn. Mirjam gaf aan dat “klein maar relevant” beter werkt dan een dik rapport. Een deelnemer noemde het voorbeeld van een dorp waar cijfers wezen op lage beweegparticipatie, maar waar inwoners juist klaagden over gebrek aan ontmoetingsplekken: “Het echte probleem bleek sociaal, niet fysiek.”

Stap 3: in gesprek met inwoners

Deze stap vormde de kern van de workshopdiscussie. Mirjam gaf aan dat het betrekken van inwoners de meest complexe fase is: Bewoners zijn geen één groep. Je hebt jongeren, ouderen, nieuwkomers, boeren, ouders, allemaal met andere belangen.

Voorbeeld: In het Westerkwartier werd geen algemene oproep gedaan, maar gezocht via alternatieve routes: via de kerk, schooldirecteur, huisarts of lokale verenigingen. Een deelnemer vroeg of dat niet leidt tot eenzijdige selectie. Mirjam erkende dat risico: Als je te gesloten werkt, mis je initiatieven die onder de radar zitten. Het is zoeken naar balans tussen openheid en gericht werven. Er werd ook besproken hoe jongeren bereikt kunnen worden. In het Westerkwartier zijn uiteindelijk scholen aangeschreven en zijn studenten in gesprek gegaan met jongeren over wat zij misten in hun dorp. Deelnemers waardeerden dit voorbeeld en merkten op dat de methode zo helpt om “dezelfde mensen” niet steeds te horen.

Stap 4: maatregelen ontwerpen

In deze fase worden ideeën vertaald naar concrete plannen. Mirjam: “De kunst is om dromen van bewoners te koppelen aan de realiteit van beleid en budget.” Een deelnemer

vroeg naar de rol van kosteninschatting: “Hoe voorkom je dat je plannen maakt die te duur zijn?” Mirjam vertelde het voorbeeld van een bewonersidee voor een multifunctioneel sportveld met tribune, dat uiteindelijk niet doorging: “Prachtig idee, maar financieel niet haalbaar. Door samen te rekenen en te prioriteren konden we het plan bijstellen in iets wat wél uitvoerbaar was.” De groep besprak dat zulke bijstellingen alleen geaccepteerd worden als bewoners écht betrokken zijn bij het proces.

Stap 5: uitvoering en beheer

In deze stap worden maatregelen daadwerkelijk uitgevoerd. In het Westerkwartier leidde dit tot de aanleg van een beweegroute, ontwikkeld met bewoners. Ouderen gaven aan graag plekken te willen waar ze elkaar konden ontmoeten, bijvoorbeeld afsluiten met een kop koffie, zodat het niet alleen om bewegen gaat maar ook om contact.

Deelnemers vroegen wie verantwoordelijk is voor onderhoud en veiligheid.

Mirjam gaf aan dat dit vaak samen met bewoners wordt opgelost, bijvoorbeeld via dorpsbelangenverenigingen: “Als het onder de vlag van dorpsbelang valt, voelen mensen zich verantwoordelijk. Dat versterkt het eigenaarschap.” Een deelnemer vroeg of gemeenten bereid zijn die verantwoordelijkheid te delen. Mirjam antwoordde: Dat verschilt. Sommigen vinden het spannend, maar waar vertrouwen groeit, werkt het goed.

Stap 6: evalueren en leren

De laatste stap draait om monitoring, evaluatie en vervolg. In het Westerkwartier deden studenten van de Hanzehogeschool veldonderzoek: ze gingen de deuren langs, observeerden gebruik van de beweegroute en interviewden inwoners.

“Het mooie is dat je leert of iets écht gebruikt wordt, niet alleen of het er staat.”

Deelnemers stelden vragen over tijdsduur en doorlooptijd. Mirjam gaf aan dat het hele traject ongeveer vier jaar duurde, deels door wisselingen in bestuur, deels door de zorgvuldigheid van het proces.

“Bewoners vinden dat vaak lang duren, dus verwachttingsmanagement is cruciaal.”

Een deelnemer suggereerde een startbudget voor kleine snelle acties. Mirjam beaamde dat dit helpt om enthousiasme vast te houden, zolang er ook aandacht is voor de lange termijn.

Voorbeelden en reflecties

Tijdens de workshop kwamen meerdere praktijkvoorbeelden aan bod:

- Westerkwartier: samenwerking tussen gemeente, bewoners en studenten leidde tot de beweegroute.
- BeweegDorp: genoemd als succesvolle interventie op landelijk niveau met 100 sportdorpen, waar veel obstakels al zijn getackeld.

- Onderhoud door bewoners: kleine dorpen waarin bewoners zelf groenonderhoud doen, met duidelijke afspraken over veiligheid.

De voorbeelden leidden tot reflectievragen van deelnemers:

- *Hoe borg je continuïteit als bewoners verhuizen?*
- *Hoe voorkom je dat initiatieven na de start stilvallen?*
- *Hoeveel ruimte mag een gemeente loslaten zonder de regie te verliezen?*

Mirjam benadrukte dat dit precies de kracht van de GO!-methodiek is: het is geen blauwdruk, maar een leerproces waarin gemeente en bewoners elkaar steeds beter leren begrijpen.

Lessen en aanbevelingen

Uit de workshop kwamen de volgende inzichten naar voren:

1. Combineer top-down en bottom-up. Gemeenten hebben beleidskracht; bewoners hebben lokale kennis en energie.
2. Gebruik alternatieve routes om inwoners te bereiken, via scholen, verenigingen, sleutelfiguren, om een breder geluid te horen.
3. Verwachtingsmanagement is essentieel. Duidelijkheid over tijd, budget en invloed voorkomt teleurstelling.
4. Borg eigenaarschap en onderhoud. Maak afspraken over wie verantwoordelijk is voor beheer op de lange termijn.
5. Werk cyclisch. Elke ronde levert nieuwe kennis en verbeteringen op.
6. Zet studenten en lokale partners in voor onderzoek en uitvoering. Dit vergroot betrokkenheid en bespaart kosten.
7. Wees inclusief. Let erop dat stille groepen en nieuwe bewoners ook worden bereikt.

Conclusie

De GO! methodiek biedt een praktische, gestructureerde aanpak om inwoners en gemeenten samen te laten werken aan een gezonde leefomgeving. De ervaringen in het Westerkwartier laten zien dat het proces tijd kost, maar ook waardevolle sociale winst oplevert: meer eigenaarschap, meer verbinding en plannen die echt passen bij de lokale context. De workshop maakte duidelijk dat succesvolle bewonersbetrokkenheid niet draait om snelle projecten, maar om vertrouwen, wederkerigheid en het delen van verantwoordelijkheid. Of zoals Mirjam het samenvatte:

“Het is niet alleen een methodiek. Het is een andere manier van werken: samen leren, samen doen, samen gezond.”

Workshop 8. Suikerzijde

Centraal onderwerp is grootschalige gebiedsontwikkeling vanuit maatschappelijke (of brede welvaart-) opgaven. De Suikerzijde is een gebied anderhalf keer zo groot als het centrum van Groningen aan de westkant van de stad. Het gebied waar de voormalige Suikerfabriek was gevestigd wordt ontwikkeld als grootschalige woningbouwlocatie (5.000 woningen).

Centrale vraag bij de ontwikkeling van dit gebied is hoe je de maatschappelijke baten die je in de toekomst kunt voorzien - als je het gebied vanuit het oogpunt van de sociaal-maatschappelijke opgaven ontwikkeld waarbij preventie centraal staat – op geld kunt zetten. Investeren in collectieve voorzieningen levert besparingen op individuele (zorg en participatie)trajecten op. Een voorbeeld: een extra kamer in een huis levert een besparing op jeugdzorg op. Maar wie betaalt die kamer?

Een nieuwe manier van investeren dus, waarbij je van een 'GREX' (Grondexploitatie) naar een 'MEX' (Maatschappelijke exploitatie) gaat. Oftewel: de ontwikkeling van een gebied - in plaats van uit te gaan van een zo hoog mogelijke vastgoedopbrengst - aanvliegen vanuit maatschappelijke opgaven. Hoe kun je een investeringsmodel (c.q. maatschappelijk investeringsfonds) maken waarin je maatschappelijke rendement dat zich pas later aandient inzetten in de grondexploitatie. Deze benadering is vergelijkbaar met het Investeringsmodel Preventie dat het ministerie van VWS ontwikkelt.

De directeur Suikerzijde, Jan Kleine, licht de ambities, opgaven en ontwikkelingen rond dit gebied toe tijdens de workshop. Hij start met de constatering dat gezondheid heel lang de basis van ruimtelijke ordening vormde (voor de Tweede Wereldoorlog). De bevolkingsgroei, het effect van de enorme toename van auto's en de grote voortuitgang van de medische wetenschappen leidden na WOII tot de medicalisering van gezondheid, bewegingsarmoede (en in de huidige tijd is eenzaamheid een groot maatschappelijk vraagstuk met negatieve gevolgen voor de publieke gezondheid). In Groningen is met de Suikerzijde BV, met twee aandeelhouders (directeur sociaal domein en directeur fysiek domein gemeente Groningen) en organisatie gebouwd die dit gebied op een nieuwe manier gaat ontwikkelen. In samenwerking met de woningbouwcorporaties en vier typen stadsbouwmeesters die de gemeente Groningen heeft: stadsbouwmeester stad, landschap, sociaal en wijkvernieuwing.

Lessen

Discussie tijdens de workshop en advies over hoe bewoners te betrekken die er op dit moment nog niet zijn? Advies van een bewoner van een ander vrij nieuw binnenstadsgebied in Groningen: bewoners willen vaak iets waar de gemeente niet op voorhand kan voorzien. Vul het gebied niet teveel al in maar laat ruimte voor wensen n

initiatieven van bewoners. Jan Kleine licht toe dat dit ook gaat gebeuren, hiervoor is een kwartiermaker aangesteld.

Samenvattend:

Hoe ontwikkel je een nieuw gebied vanuit de opgaven op (onder meer) het gebied van gezondheid en preventie waarin de gezonde vanaf het begin af aan goed zijn verankerd. De Suikerzijde is een landelijke proeftuin voor de ontwikkeling van een businesscases bij grootschalige woningbouwprojecten op basis van preventie en gezonde stad-principes (zingeving, wandelen, fietsen, autoluw, klimaatadaptief, nabijheid/ontmoeten/zorgzame gemeenschappen, gezonde voedselomgeving, schoon, veilig, divers, bereikbaar etc.).

De proeftuin maakt deel uit van een landelijk Inoovatieprogramma (Samen Slim) waarin geëxperimenteerd wordt met nieuwe manieren van investeren. Het fysieke en sociale domein trekken hierin gezamenlijk en gelijkwaardig op..

Bij de ontwikkeling van de Suikerzijde staat 'ontmoeten' centraal. Sociale cohesie in de wijk heeft een directie relatie met gezondheid van inwoners.